

Natalia Auer

Cand.mag. i engelsk, spansk og fransk, Ekstern lektor ved Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet, auer@hum.ku.dk

Skriftlig produktion og it-mediet

På Københavns Universitet (KUA) har vi ét fælles computerlokale til alle humaniorastuderende (cirka 1900). Siden 1999, hvor jeg skulle undervise i skriftlig dansk på Syddansk Universitet, har jeg prøvet at finde et lokale med computere og adgang til internet. Det lykkedes først i forår 2007. Jeg er ellers meget kritisk i brugen af it i undervisningen, forstået på den måde at jeg ikke synes man skal bruge it for it'ens egen skyld. Man kan risikere at overføre traditionel undervisning til computere uden at anvende de muligheder der ligger i it. Inden jeg bruger it i undervisningen, stiller jeg mig selv spørgsmålet: Hvordan vil it-mediet *forbedre* min undervisning? Hvad kan it som den almindelige undervisning ikke kan? Hvis der ikke er klare forbedringer, så synes jeg ikke man skal bruge it, men i stedet inddrage andre gode ressourcer. Det samme gælder for it-materialer. Som Meyer (Sprogforum 35, 2006) fremhæver i sin artikel, udnytter mange it-materialer ikke de muligheder der ligger i it-mediet, og de risikerer at ligne lærebøger der blot er transformeret til it. Men netop i et fag som omfatter skriveprocesser, kan jeg kun se fordele ved anvendelsen af it.

Jeg har tit undervist i skriftlig sprogfærdighed og syntes at det ikke er tilfredsstillende at bruge tavle og kridt da der er mange ulemper forbundet med det. Studerende har travlt med at skrive det korrekte forslag fra tavlen med risiko for at skrive det forkert. Desuden syntes jeg ikke at studerende skal lytte så meget til læreren når hensigten er at de studerende skal *producere* en tekst.

It bør være et værktøj til at forbedre undervisningen med således at de studerende kan arbejde med skriveprocessen uden de nævnte ulemper; de kan fx udnytte de kommunikationsformer, som Absalon¹ tilbyder.

I denne artikel vil jeg skrive om min erfaring med studerendes skriveprocesser ved hjælp af it-mediet. Efter en kort beskrivelse af den teoretiske baggrund bag forløbet, vil jeg med et eksempel vise hvordan man kan bruge it i udviklingen af skrivesprogfærdighed.

Den teoretiske baggrund

Lee & VanPatten (2003) foreslår en fremgangsmåde baseret på Flower and Hayes' (1981) kognitive model for skrivning. Denne model beskriver de kognitive processer, som de skrivende benytter sig af når de skriver.

Modellen består af tre dele:

- a) Overvejelser vedr. opgavens kontekst
 - b) Forfatterens langtidshukommelse
 - c) Skriveprocesser.
-
- a) Opgavens kontekst består af:
 - Det retoriske problem: Her tager gode skribenter hensyn til situation, modtager og skribentens egne mål. Dårlige skribenter begrænser det retoriske problem til blot at "udføre den skriftlige opgave" (Lee & VanPatten, s. 247).
 - Den foreløbigt producerede tekst: Når man begynder at skrive, bliver teksten til en del af opgavens kontekst. Den skrevne tekst får en retning.
 - b) Skribentens langtidshukommelse bidrager med den viden som den skrivende allerede har. De forskellige elementer i skribentens viden virker sammen og har indflydelse på hinanden. Denne viden konkurrerer med den skrivendes retoriske problemer.
 - c) Skriveprocesser
 - Planlægning: Ifølge Flower and Hayes (1981) har skribenten en mental forestilling om den viden der skal inddrages. Følgende underprocesser finder sted i planlægningsprocessen:
 1. At skabe ideer: man henter information fra langtidshukommelsen
 2. At organisere ideer
 3. At opstille målsætning: der er to forskellige typer af målsætning – procedural og indholdsmæssig. Procedurale mål er instruktioner, som man giver til sig selv om hvordan man vil gennemføre skriveproces, eksempelvis "jeg vil starte med en indledning". Ifølge Flower and Hayes giver gode skribenter sig selv mange instruktioner. Indholdsmæssig målsætning er alt hvad en skribent vil sige til modtageren.
 - Oversættelse²: at omsætte tanke til sprog og skriftsprog.
 - At revidere: revision består af to underprocesser:
 1. at revidere (at læse igennem for at ordne ideer) og
 2. at evaluere (at læse igennem for at skabe flere ideer)
 - Monitor: informerer skribenten om hvornår hun skal fortsætte med en proces eller gå videre til en anden; hvornår skal hun blive ved med at skabe ideer, hvornår hun skal revidere osv.

Flower & Hayes' model blev tilpasset til undervisningen og blev kaldt den procesorienterede skrivemetode (Gillespie, 2001). Metoden fokuserer på skriveprocessen og ikke på produktet. Klasseværelset fungerer som værksted, hvor studerende arbejder med de forskellige faser – planlægning, skrive udkast, revidere og lære at skrivning er en rekursiv arbejdsproces. Det vil sige, at de nævnte faser ikke kommer i en bestemt rækkefølge.

Undervisningsministeriet udgav i 1991 "Skriftlig fremstilling – kvalitet i uddannelse og undervisning". Heri introduceredes den procesorienterede skrivemetode og det blev fremhævet, at undervisningen i skriftlig sprogfærdighed stadig væk var meget traditionel. Det vil sige: læreren gav stile for, rettede dem og gennemgik eventuelt de rettede stile. Fokus var på produkt og ikke på skriveprocesser.

Ligeledes påpeger Frederiksen & Knudsen (2001) at på trods af konferencer, workshops og efteruddannelseskurser om den procesorienterede skrivemetode ser skriveundervisningen anderledes ud i Danmark. Man bruger meget tid i undervisningen på grammatik, ordklasser, sætningsstruktur og retning af opgaver. Frederiksen & Knudsen giver konkrete forslag til at arbejde procesorienteret i undervisningen (Frederiksen & Knudsen, s. 362-364).

I det følgende vil jeg give et forslag til at arbejde procesorienteret i undervisningen ved hjælp af Lee & VanPattens tilgang. Samtidig vil jeg forklare fordelene ved it, når man vil inddrage procesorienteret undervisning.

Lee & VanPattens tilgang til skriftlig sprogfærdighed

I deres tilgang foreslår Lee & VanPatten (2003) at udnytte alle dele af Flower and Hayes' model, især del c) Skriveprocesser.

Deres aktiviteter fremprovokerer de kognitive processer som vil lede til skrivning. For at fremme de studerendes udvikling til forfattere og ikke kun til sproglørnere foreslår Lee & VanPatten (2003, s. 251) en række aktiviteter som jeg vil illustrere med en konkret aktivitet.

En konkret aktivitet

Hvis man hos de studerende vil fremprovokere de kognitive processer som fører til skrivning, skal man aktivere de forskellige dele af Flower and Hayes' model. Det er vigtigt at fremhæve at deres model ikke følger en kronologisk rækkefølge. Det er en rekursiv proces. Det vil sige at de forskellige nævnte elementer – a, b, c – interagerer med hinanden. Eksempelvis kan processen at skabe indhold (c 1) interagere med det retoriske problem (a) og målsætning (c 3). Nedenstående aktivitet illustrerer hvordan de forskellige elementer i modellen interagerer med hinanden:

Det kan for eksempel være:

1. At skabe indhold

- i. I har besluttet at arbejde med emnet "Migration og sigøjnerne"
Lav en liste med alle de ideer I kan komme på. De skal relatere sig til følgende tematikker:
 - a. migrations-vaner/skikke
 - b. individuel og kollektiv identitet
 - c. religion
 - d. familieforhold
 - e. økonomiske muligheder
 - f. uddannelsesmuligheder
 - g. mænds og kvinders roller
 - h. samfund
- ii. Brainstorming i plenum
- iii. Husk at anvende listen i skrivefasen

Allerede i den første fase kan vi se nogle fordele ved at bruge it i klasseværelset. De studerende laver hurtigskrivning, og når man gør det i plenum, kan læreren hurtigt skrive alles ideer på computer. De studerende kan koncentrere sig om de nye ideer der kommer fra andre studerende. På den måde inddrager man også det sociale aspekt i undervisningen (Donato, 1994). De ved at de bagefter kan hente ideer til skrivefasen fra den tekst, læreren har skabt sammen med studerende; den ligger nemlig tilgængelig for dem på e-læringsplatformen.

2. Den kommunikative situation

- Tænk på de ideer som du har fået i øvelse 1, og tænk på en modtager til din tekst.
Du kan vælge fra listen nedenfor, eller du kan selv vælge en modtager
 - a. en dansk instruktør som er i gang med at lave en dokumentarudsendelse om sigøjnerne
 - b. universitetsavisens læsere
 - c. læsere fra sigøjnernes forening i Spanien (www.unionromani.org)
 - d. elever fra en skole hvor der er en stor procentdel sigøjnere
 - e. en funktionær fra Socialministeriet
 - f. andre forslag
- Hvilke karakteristika har din modtager?
- Hvad er målet med din tekst?
 - a. At informere
 - b. At overbevise
 - c. At bede om noget
 - d. At klage
 - e. Andre forslag
- I plenum. Har du nogen forslag til hjælp for dine medstuderende?

Her som i øvelse 1 er det ikke nødvendigt at skrive ned fra tavlen når man arbejder i plenum. De studerende kigger på skærmen, foreslår deres ideer og ved at se og høre hinandens ideer, fortsætter de studerende med at skabe indhold til deres tekst. Alle de foreslåede ideer skriver læreren på computer, så de bagefter kan hentes på e-læringsplatformen.

3. Planlægning og organisering

- Hvad vil du fortælle til din modtager? Hvilke af de foreslåede ideer er relevante for din modtager?
- Prøv at lave en skitse til din tekst

4. Skrivning

Skriv til den modtager du har valgt; brug din skitse og ideliste.

5. Revidering

Når de studerende har skrevet en kladde, får de feedback fra andre studerende ved hjælp af værktøjet *Opgave* i Absalon. Man kan indstille *Opgave* sådan at studerende får rettigheder til at rette hinandens opgave (normalt er det kun læreren der har disse rettigheder).

Dette er en klar fordel på det kursus jeg har på KUA da der kun er økonomi til seks mødegange i løbet af et semester i stedet for de normale 12-14 gange. Undervisningen foregår hver anden uge, men studerende kan med fordel arbejde med feedback via e-læringsplatformen i de uger hvor der ikke er en lærer til stede; på den måde anvender og aktiverer man de forskellige delprocesser i den kognitive skriveprocesmodel: Man planlægger, man omsætter ideer til sprog og skrift, man foretager revision af teksten, og man igangsætter sin kognitive monitor).

Til indbyrdes feedback kan de studerende give forslag til følgende punkter:

- Vil du stadig inkludere disse ideer i din tekst?
- Hjælper rækkefølgen til at budskabet når din/e læser/e (global kohærens)
- Sproglig korrekthed

Denne fase er også vigtig da skrivning i følge Oxford (1990) ofte er set som en ensom aktivitet, men hun mener at det at skrive også kan være en social og kooperativ aktivitet. Hun fremhæver at sociale strategier som "cooperating with others" er grundlag for kooperativ læring som ikke kun fremmer studerendes sprogbrug, men også deres selvværd og sociale accept.

6. Teksten skrives ud i sin slutversion

Aktiviteterne fra 1 til 6 afspejler de kognitive skriveprocesser man anvender når man skriver. De studerende arbejder fra helheden og det overordnede til detaljen og kommer således ikke så let til fra start udelukkende at fokusere på den sproglige præcision, hvilket ville kunne blokere for skriveprocessen. En del studier viser at dygtige skribenter har en helhedstilgang i deres skrivning og ikke kun en bundstyret tilgang (Tornberg, s. 146).

Det konkrete eksempel her er formidlet på dansk; i fremmedsprogsundervisningen vil alle delene være formidlet på målsproget, da også instruktionerne i forbindelse med de forskellige aktiviteter er med til at fremme både de studerendes generelle kommunikative kompetencer og deres udvikling frem mod at blive skribenter direkte på målsproget, og ikke blot være oversættere fra dansk til fx spansk.

Til slut vil jeg kommentere et par andre fordele ved it i faget Skriftlig sprogfærdighed: At have et lokale med computere og være koblet til internettet har den fordel at man kan vise de studerende it-redskaber til skrivning såsom ordbøger, corpora og encyklopædier.

Selv om vi tit hører at de unge klarer sig bedre end os, der er lidt ældre, når det gælder it, har jeg oplevet at når det drejer sig om noget fagligt, bruger de ofte Google; det er for så vidt udmærket, men det har nogle begrænsninger. Fx har jeg lavet øvelser hvor de studerende skulle finde den rigtige version af nogle komplicerede grammatiske emner. Jeg gav dem den hjemmesideadresse hvor de kunne finde løsningen, og til min store forbavselse kunne de ikke finde ud af det. Så en lille introduktion i klasseværelset i hvordan man kan finde løsninger på sådanne sproglige problemer på de rigtige hjemmesider, er også en klar fordel.

Også mht. feedback fra læreren er der klare fordele ved it. Man kan lægge alle studerendes opgaver med de sproglige og strukturelle kommentarer fra læreren på e-læringsplatformen; man kan fx fjerne deres navn og skrive et tal i stedet, hvis de helst vil være anonyme. På den måde kan de læse hinandens opgaver og lære af hinandens kommentarer, og det er netop den konstruktion af viden i grupper som er grundlag for konstruktivismen (læring foregår gennem aktiv deltagelse i problemløsning og kritisk tænkning) og it (Leask og Younie 2001 i Salmon 2004: 41).

Når man giver feedback, gør it-mediet det nemmere at dele viden. I det nævnte tilfælde hvor de studerende læser hinandens opgaver med lærerens kommentar, vil det være meget besværligt at gøre det ved at uddele opgaverne i kopi.

It er kommet for at blive. Det bliver en hård, men spændende udfordring for lærere at udnytte it'ens potentiale. I denne artikel har jeg prøvet at beskrive nogle af de fordele der er i it for de studerendes skriveudvikling, og har diskuteret hvordan man kan anvende disse muligheder. Nogle af de åbenbare fordele er at de studerende får mere fokus på tekstens mål og læserens situation. It giver anledning til kollaborativ læring og indbyrdes feedback via e-læringsplatformen i de uger hvor der ikke er undervisning. De studerende får mulighed for at lære fra andres opgaver også via e-læringsplatformen og sidst, men ikke mindst får de udviklet deres brug af relevante it sprog-værktøjer.

Noter

1. Absalon er den nuværende e-læringsplatform som Københavns Universitet bruger.
2. VanPatten bruger ordet "translation" for at referere til selve skriveakten.

Litteratur

- Donato, R. (1994): "Collective scaffolding in second language learning". I: J. Lantolf and G. Appel (eds.), *Vygotskian Approaches to Second Language Research*. Norwood, NJ: Ablex, 33-56.
- Frederiksen, P. & Knudsen, S. (2001): "Skriftlig dansk som andetsprog". I: Holmen, A. og Lund. K (red.), *Studier i dansk som andetsprog*. København: Akademisk Forlag.
- Flower, L.S & Hayes, J.R. (1981): "A Cognitive Process Theory of Writing". I: *College Composition and Communication*, Vol. 32, No. 4, (Dec. 1981), 365-387.
- Gillespie, M.K. (2001): "Research in Writing: Implications for Adult Literacy Education". I: NCSALL (online-tidsskrift på adressen www.ncsall.net/?id=771&pid=561).
- Hayes, J.R. and Flower, L.S. (1980): "Identifying the Organization of Writing Processes". I: L. Gregg and E. Steinberg (eds.), *Cognitive Processes in Writing: An Interdisciplinary Approach*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, 3-30.
- Lee, James F. & VanPatten, B. (2003): *Making Communicative Language Teaching Happen*. New York: McGraw-Hill.
- Meyer, B. (2006): Internetbaseret materiale i fremmedsprogsundervisningen – nye udfordringer for læreren. I: *Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik*, nr. 38/2006, 16-22.
- Oxford, R. (1990): *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York, London: Newbury House.
- Salmon, G. (2004): *E-moderating: The Key to Teaching and Learning Online*. London, New York: RoutledgeFalmer.
- Skriftlig fremstilling. Undervisningen i skriftlig fremstilling i det danske uddannelses-system – kritisk karakteristik og anbefalinger*. (Kvalitet i uddannelse og undervisning; 11). København: Undervisningsministeriet, 1991.
- Tornberg, U. (2001): *Sprogdidaktik*. (Didaktikserien). 1. udg. København: LR Uddannelse.